

revoluce. Do antiimperialistické fronty řadí jako třetí sílu africkou buržoazii, přičemž podotýká, že možnosti účasti národní buržoazie v antiimperialistickém boji zdaleka nejsou vyčerpány (s. 283), ačkoliv samozřejmě nelze pusit ze zřetele dvojaký charakter národní buržoazie. Pokud jde o africkou inteligenci, jež jak známo hraje ve většině afrických zemí vedoucí úlohu, tu by její význam měl, podle mého názoru, Letněv ještě více podtrhnout. V podstatě lze souhlasit s jeho hodnocením úlohy armády v afrických zemích. Autor vidí rozporuplnost vývojo-

vého procesu armády v lůně africké společnosti a rozhodně odmítá tzv. tezi druhé generace afrických revolucionářů v důstojnických uniformách. Správně poukazuje na úlohu subjektivního činitele v afrických politických stranách.

Knihu je třeba doporučit pozornosti naší odborné a politické veřejnosti. Další vědecký výzkum Afriky, nezbytný pro zahraničně politickou praxi, nesporně přinese další upřesnění, korektury, případně revize některých názorů na africkou antiimperialistickou revoluci.

JOSEF POLÁČEK

HOSPODÁŘSKÉ PLÁNOVÁNÍ V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH

Albert Waterston, *Development Planning: Lessons of Experience*, The Johns Hopkins Press, 1965, 706 str.

Žijeme v době fenomenálního rozšíření hospodářského plánování téměř ve všech částech světa. Již po druhé světové válce se objevila řada pokusů o využití plánování pro hospodářský rozvoj, ale teprve v posledním desetiletí se staly téměř masovým hnutím. Tento nový jev, především v rozvojových zemích, je součástí úsilí vlád o rychlejší hospodářský pokrok a postupnou likvidaci hospodářského a sociálního dědictví koloniální minulosti a všech překážek, které rozvoj brzdí. Můžeme doslova říci, že u zemí, které se nedávno politicky osamostatnily, se národní plány rozvoje objevují současně s národní vlajkou jako symbol suverenity a modernizace hospodářského rozvoje.

V současné etapě světového vývoje, kdy řada rozvojových zemí hledá nové cesty k překonání neblahého koloniálního dědictví, by plánování mohlo sehrát velmi kladnou roli. Vzhledem k rozšiřujícím se hospodářským a kulturním stykům ČSSR s touto částí světa ukazuje se naléhavé a prospěšné položit si otázku, co konkrétně víme o plánování v těchto zemích, jaké se v něm objevují nové rysy a které jsou základní příčiny současných a tak častých neúspěchů rozvojového plánování v této části světa. Waterstonova kniha přichází právě včas a je svým způsobem ojedinelá v nepřeherné záplavě knih a článků o plánování v rozvojových zemích. Drtivá část literatury tohoto druhu je totiž zaměřena na plánovací techniku, vypěstovanou a používanou v rozvinutých zemích, a poučuje rozvojové země, jak by měly plánovat rozvoj svého národního hospodářství. Jenom několik málo studií¹⁾ analyzuje současnou plánovací praxi rozvojo-

vých zemí, zamýšlí se nad jejím efektem a především rozebírá nedostatky a základní příčiny neúspěchů rozvojových plánů.

Waterstonova kniha, která má více než 700 stran, se navíc liší od uvedených studií v tom, že je prvním rozsáhlým pokusem o porovnání zkušeností s rozvojovým plánováním ve velkém počtu zemí. To autrovi umožňuje podloženou generalizaci úspěšných i neúspěšných metod a nástrojů rozvojového plánování a jeho organizace. Jeho srovnávací studie analyzuje údaje a materiály publikovaných i nepublikovaných pramenů více než 100 zemí ze všech částí světa. Autor knihy již 20 let pracuje pro Světovou banku, kde je nyní radcem pro organizaci plánování v oddělení služeb pro rozvoj. Banka se v posledních letech zúčastnila vypracování studií o národním hospodářství řady rozvojových zemí, které například v Africe poskytly cenné podklady pro sestavení prvních plánů rozvoje, zvláště zemí, které nedávno získaly politickou nezávislost. Banka rovněž shromáždila informace a zkušenosti v oblasti plánování z mnoha jiných zemí na různém stupni hospodářského vývoje a s různým hospodářským zřízením. Waterstonova studie přináší tyto informace a zkušenosti v jedné knize o 16 kapitolách rozdělených do dvou částí. První část knihy je věnována popisu a analýze plá-

¹⁾ Jako například John P. Lewis, *Quiet Crisis in India*; Luis J. Walinski, *Economic Development in Burma*; Evereth E. Hager, *Planning Economic Development*, a od autora recenzované knihy *Planning in Morocco*; *Planning in Jugoslavia*; *Planning in Pakistan*.

novacího procesu v řadě zemí. Kromě popisu různých druhů plánů, se kterými se můžeme ve sledovaných zemích setkat, věnuje největší pozornost problémům sestavování a plnění rozvojových plánů. Druhá část pojednává o problémech organizace plánování, jako např. o funkci a kompetenci plánovacích útvarů, o jejich umístění v měnicí se administrativní struktuře rozvojových zemí. V četných přílohách knihy najde čtenář bohatý seznam národních plánů podle zemí, názvy a adresy ústředních plánovacích organizací a bibliografii.

Mezi důležité kapitoly první části patří kapitoly o plánování v zemích se smíšenou strukturou národního hospodářství. Autor se zabývá především velmi diskutovanou otázkou etap rozvojového plánování vzhledem k složitosti a rozsahu plánů. Rozlišuje tři stupně plánování. Především jsou to plány či programy, které jsou v podstatě seznamem projektů, mnohdy na sebe vzájemně nenavazujících (the project by project approach), a to pouze v rámci veřejného sektoru. Je přirozené, že takový typ plánu má řadu nedostatků spočívajících především v tom, že jednotlivé projekty nejsou založeny na jasně definované strategii a dlouhodobém perspektivním výhledu rozvoje národního hospodářství. Tyto programy uvádějí pouze předpokládané náklady na jednotlivé projekty bez spolehlivějších odhadů finančních zdrojů. Zařazení investičních projektů do programu se neopírá o jednotná ekonomická, sociální, technická a administrativní hlediska. Tento přístup k plánování může vést k mrhání beztak velmi omezenými finančními zdroji rozdělenými na mnoho malých a vzájemně neskloubených projektů, nebo naopak na několik málo projektů svým rozsahem neúměrným potřebám a možnostem ekonomiky dané země.

Souhrnné plánování veřejných investic jako další vyšší stupeň je založené na odhadu domácích a zahraničních zdrojů investic veřejného sektoru, které jsou pak rozvrženy podle priorit určených strategií plánu na jednotlivé projekty a odvětví. Souhrnný plán veřejných investic vychází z perspektivních výhledů jednotlivých odvětví. Pokud jde o soukromý sektor, jsou opatření vlád omezena pouze na vytváření podmínek a ovlivňování investiční činnosti. Vlastní investiční program však zůstává omezen pouze na veřejný sektor.

Třetí stupeň, souhrnné národohospodářské plánování,²⁾ předpokládá splnění těchto tří podmínek:³⁾ předně plán by měl vyjít z kvantitativní analýzy a perspektivních projekcí základních ekonomických faktorů hospodářského vývoje dané země.

Tento typ plánování by měl dále zahrnout jak formulaci integrovaného plánu veřejného sektoru, tak i program vývoje soukromého sektoru a propojení obou programů tak, aby dohromady tvořily souhrnné cíle plánů. Při sladování úkolů obou sektorů je možno postupovat „shora“ nebo „zdola“. První přístup zdůrazňuje tu skutečnost, že vychází z konečných, souhrnným plánem stanovených cílů, které se pak rozvrhují mezi sektory a odvětví, zatímco druhý přístup vychází z investičních programů obou sektorů, z hodnocení a výběru jednotlivých projektů, z nichž se pak sestavují odvětvové programy, které jsou základem souhrnného plánu. Zkušenosti ukazují, že v plánovací praxi by se oba postupy sestavení národohospodářského plánu měly kombinovat tak, aby zařazení každého projektu bylo sladeno se zdroji a potřebami. Souhrnné národohospodářské plánování dále klade důraz na fázi kontroly plnění plánu, na vypracování taktického přístupu k využití zdrojů soukromého sektoru a jeho vtažení a postupnou integraci do plánovaného úsilí vlády změnit nepříznivou strukturu hospodářství své země.

Autor na řadě případů ukazuje, že země zpravidla musí projít etapou dílčího plánování (navzdory jeho nedostatkům), aby na základě zkušeností, vybudování a zlepšení statistické základny, přizpůsobení administrativní struktury mohly přejít k vypracování národohospodářských plánů v pravém slova smyslu. Jiní autoři uvádějí, že v prvních fázích rozvoje je třeba vybudovat základní administrativní orgány, rozvinout školství a vytvořit životaschopný a progresivní sociální systém a teprve později přistoupit k vypracování plánu.⁴⁾ V jistém smyslu můžeme hovořit o tom, že by rozvojové země měly projít obdobím plánování bez plánu. Mezi zeměmi, které se rozvíjely bez plánů či plánovacích institucí, je možno uvést Mexiko s průměrným ročním tempem rozvoje 5–6 % v letech 1940–1955, nebo Izrael, který neměl žádný plán před rokem 1961 a dosud nevypracoval takový plán, který by byl sledován vládou, a dosáhl ještě vyššího tempa růstu. Rovněž Portoriko se často uvádí jako typický příklad země s rychlým rozvojem národního hospodářství, aniž byl

²⁾ Autorem označované jako comprehensive planning.

³⁾ Paul G. Clark, *Toward More Comprehensive Planning in East Africa*, EDRP No 15, 1963.

⁴⁾ J. K. Galbraith, *Economic Development in Perspective*, Fawcett Publication Inc. and University Press, 1964.

jeho růst podporován a usměrňován národním plánem. Mezi průmyslovými rozvíjenými zeměmi je možno uvést západní Německo, jehož národní důchod a produkt rostl stejně rychle jako odpovídající ukazatelé ve Francii, která plán má. Tato zajímavá skutečnost vyvolává dvě poznámky:

a) na jedné straně můžeme předpokládat, že země, které se rozvíjely bez plánu poměrně rychlým tempem, by patrně dosáhly lepších výsledků, kdyby měly racionální a vnitřně skloubený plán,

b) na druhé straně plán sám o sobě nemůže zajistit potřebný růst a není dostatečnou podmínkou pro rozvoj, což lze doložit řadou příkladů ze všech částí rozvoje světa a nejen z těchto oblastí.

Diskuse o nutnosti rozlišovat plán od plánování autor správně doplňuje vysvětlením, že země, které se vyvíjejí rychlým tempem bez plánu, přece jenom plánují v tom smyslu, že jejich hospodářství je usměrňováno více méně racionálními programy vládních akcí, které bývají koordinovány prostřednictvím rozpočtu běžných a investičních nákladů pro veřejný sektor, nebo prostřednictvím takové politiky vlády, která je zaměřena na podporu či ovlivňování soukromé investiční činnosti.

Na první pohled by se tato diskuse mohla zdát zbytečnou, kdyby se nemnožilo opakované neúspěchy v plánování rozvojových zemí, které přistupovaly k vypracování plánu jako k jednorázové akci, které ztotožnily plán s plánováním, tj. to, co by mělo být (ale většinou není) výsledkem plánovacího procesu, s plánovací činností samou. Rozvojové plánování jako proces je nezbytnou a nenahraditelnou podmínkou pro formulaci skutečně efektivní hospodářské politiky a opatření vtělených do plánu.

Zkušenosti zemí, které již překonaly počáteční potíže plánování, ukazují, že další pokrok neleží ani tak ve fázi formulace plánu jako v oblasti jeho praktického plnění. Plány většinou poskytují dostatečné informace o tom, jakých cílů má být dosaženo, ale již méně jasně stanoví, jakými prostředky bude splnění plánu zajištěno a kdo je za jednotlivé části plánu zodpovědný. A zde se dostáváme k základním příčinám neplnění rozvojových plánů a kniha o nich podrobně pojednává. Příliš ambiciózní plány, které ignorují kritické faktory ve struktuře národního hospodářství a jejichž cíle jsou nerealisticky vysoké vzhledem k ekonomickému potenciálu, potřebám, administrativní kapacitě a politické angažovanosti vlády a politických stran, bývají počátkem neúspěchů a mnohdy přímé diskreditace plánování v rozvo-

jových zemích. Avšak i u plánů postavených na shodě cílů a prostředků je nedostatek dobře vybraných, připravených a vyhodnocených investičních projektů jedním z hlavních důvodů, proč plány nebývají úspěšně realizovány. Realizace nedostatečně připravených a vyhodnocených investičních projektů se potom projeví nejen odchylkami mezi plánovanými a skutečnými náklady, v opožděném ukončování projektů proti plánovaným termínům, v nižší kvalitě konstrukčních prací, ale i později, když projekt je již uveden do provozu, zůstává využití kapacity značně pod plánovanou úrovní.

Druhá polovina knihy široce pojednává o organizaci plánování, o zřizování nových plánovacích orgánů a o jejich funkcích a zařazení do existující administrativní struktury. Studium výsledků rozvojových plánů ukazuje, že administrativní aparát, jehož struktura nebyla přizpůsobena potřebám rozvojového plánování, přispívá značnou měrou k neúspěchům při jejich realizaci. Jde především o koordinaci vztahů mezi plánovacími orgány a příslušnými ministerstvy odpovídajícími za splnění plánu a začlenění plánovacích orgánů do existující administrativní soustavy tak, aby důležité části plánu nezůstaly nekryty, aby za ně vždy někdo nesl zodpovědnost.

JAN VRANÝ

J. P. Chassériaud, *Le Parti Démocrate Chrétien en Italie*, Armand Colin, Paris 1965, 425 str.

Chassériaudova monografie o největší a vládnoucí straně italské buržoazie, Křesťanské demokracii, je nejnovější a dosud nejobsáhlejší prací tohoto druhu (ze starších monografií jsou nejvýznamnější M. Einaudi-F. Goguel, *Christian Democracy in Italy and France*, Indiana 1952; V. Galati, *La Democrazia Cristiana*, Milano 1958; M. Vaussard, *Histoire de la Démocratie Chrétienne*, Paris 1956 aj.). Jde o užitečnou studii pro každého, kdo chce pochopit italský politický vývoj po pádu fašismu v roce 1943 i v následujících pětadvaceti letech.

V úvodu se autor zabývá katolickým hnutím v Itálii od risorgimenta k založení katolické Lidové strany v roce 1919, jejím potlačení fašistickou vládou a znovuzrozením katolické politické strany v Itálii v roce 1943. Dále sleduje vývoj křesťanskodemokratické strany pod vedením De Gasperiho [1943—1953], za éry Fanfaniho [1954—1959] i po její vnitřní reorganizaci v roce 1959 až do poloviny 60. let.

První část knihy je věnována otázkám vnitřní organizace křesťanskodemokratické strany, jejímu organizačnímu vývoji, charakteristice organizační struktury, problémům administrace, financí a propagandy.

Druhá část je pečlivým sociálním a zeměpisným rozbohem členské i voličské základny strany.

Třetí část zkoumá vztahy strany k církvi a ke kapitálu, dále vývoj vnitřních tendencí ve straně a podává rozbor jednotlivých levicových i pravicových proudů, jak se projevovaly v letech 1945—1965.

Chassériaudova práce je velmi solidní, je doplněna obsáhlou bibliografií, mnoha tabulkami, mapami a grafy. Autor otiskuje též základní dokumenty, například programy strany a její stanovby.

JANA MRÁZKOVÁ

Brian Porter, *Britain and the Rise of Communist China. A Study of British Attitudes 1945—1954*, London, Oxford U. P. 1967, 195 str.

Tak jako v mnoha jiných oblastech, ocitla se i v Číně po druhé světové válce britská politika ve stínu americké. To se projevilo i na množství odborné a zvláště publicistické literatury věnované tomu a onomu tématu. Teprve s časovým odstupem se nakladatelství vrací k „čínské“ politice Velké Británie v období mezi druhou světovou válkou a ženevskou konferencí 1954, k problematice, která se předtím zdála být na okraji velmocenské politiky. Mezi těmito publikacemi (například E. Luard, *Britain and China*, Chatto and Windus 1962) vyniká práce, na kterou upozorňují, přesně vymezenou koncepcí. Sleduje vývoj názorů britských politiků a britské veřejnosti na čínské komunistické hnutí, na stát, který v roce 1949 vytvořilo, a na politiku, jakou má Velká Británie k této nové skutečnosti zaujmout. Velkou část knihy zaujímají citace pamětí, pamfletů, rozprav v parlamentu a zvláště zajímavé přehledy výzkumů veřejného mínění. Jejich interpretaci dochází autor ke konstatování jevů, které často zůstávají na okraji pozornosti: například bezprostředně po konci války v labouristických kruzích běžná představa o jünnském režimu jako o „agrární demokracii“, zásadní diference v postoji britské a americké veřejnosti k uznání práva ČLR na zastoupení v OSN, postoj britského veřejného mínění a jednotlivých politických osobností k navrhovanému SEATO apod. Pochopení a rozbor i těchto skutečností jsou nezbytné pro nalezení skutečných

faktorů zahraniční politiky. Z tohoto hlediska je zajímavé, že autor často zjišťuje rozpor mezi míněním britské veřejnosti a jednotlivých politiků a mezi vývojem britské zahraniční politiky a že z toho dochází k závěrům například o silném vlivu postoje USA na konečnou vládní rozhodnutí Velké Británie.

RUDOLF MRÁZEK

Ir Sukarno, *Dibawah Bendera Revolusi, II*, Panitia Penerbit „Dibawah Bendera Revolusi“, Djakarta 1965, 598 str.

Rozsáhlý sborník Sukarnových projevů z poválečného dvacetiletí *Pod praporem revoluce*, díl II, věnovaných základním taktickým a strategickým otázkám indonéské národně demokratické revoluce, vyšel bezprostředně před tragickými událostmi z 30. září 1965.*) Vystoupením Revoluční rady v noci na 1. října 1965 byl celý slibný vývoj národně demokratické revoluce zastaven. Tímto pokusem o státní převrat a o nastolení režimu lidové demokracie byla zmařena možnost ustavení koaliční vlády NASAKOM (NASionalis — nacionalistě, Agama — náboženské skupiny, KOMunis — komunisté), o jejíž instalaci Sukarno soustavně po několik let usiloval (str. 591, 592) a která skýtala při správném taktickém postupu revoluční levice slibné předpoklady pro dovršení protikoloniální a protifeudální indonéské revoluce. Sborník dvaceti projevů, které byly pronášeny u příležitosti oslav Dne nezávislosti Indonésie, podává zajímavé pohledy na složitost indonéské osvobozené revoluce, na otázky její taktiky a strategie, periodizace, na její mezinárodní význam; seznamuje nás s heroickým bojem indonéského lidu proti dvojí holandské ozbrojené intervenci (zvláště str. 21—38) a za vybudování jednotného demokratického státu sjednocujícího všechny ostrovy a národy indonéského archipelagu.

Dramatičnost vývoje indonéské národně demokratické revoluce ilustrují především projevy přednesené po únoru 1957 (str. 283—598), kdy byl v Indonésii instalován režim řízené demokracie, blízký svými cíly a principy typu národně demokratického státu. Významným aktem v tomto procesu bylo vydání Sukarnova dekretu z 5. června 1959 (str. 358—359) o rozpuštění parlamentu, v němž měla muslimská pravice rozhodující vliv, jehož využí-

*) Recenzi sborníku *Pod praporem revoluce*, díl I, uveřejnily Mezinárodní vztahy č. 1/1966.

vala k brzdění revoluce, a prezidentovo jmenování nového parlamentu, tzv. parlamentu „vzájemné spolupráce“ (Dewan Perwakilan Rakyat-Gotong Rojong), v němž byla jednoznačně upevněna pozice nacionalistického středu a komunistické levice.

Sukarno zdůrazňuje svoji koncepci *panťja sily* (pět zásad, tj. 1) nacionalismu, 2) demokracie, 3) internacionalismu, 4) sociální spravedlnosti, 5) kulturní víry v boha) jakožto ideologický základ indonéské národní revoluce (str. 341). Zajímavý je Sukarnův vývoj v interpretaci této ideologické koncepce indonéského nacionalismu, stále více poznamenané vlivem marxismu, existencí světové soustavy socialismu. Sukarno spojuje již od třicátých let svůj *marhaenismus* (indonéská forma nacionalismu) s ideálem „spravedlivé a zámožné společnosti“ a od konce padesátých let spojuje tuto koncepci a perspektivu indonéské revoluce se socialismem. Při oslavách patnáctého výročí republiky 17. srpna 1959 (str. 349 až 391) vyhláše známý Politický manifest (MANIPOL, MANIFESTO POLITIK), který pak interpretuje jakožto fúzi Jeffersonovy Deklarace nezávislosti a Marxova Komunistického manifestu (str. 567). V MANIPOLU podává již dosti ucelený výklad své koncepce „socialismu à la Indonesia“ jakožto specifické formy socialistické společnosti, v níž existuje částečně soukromé vlastnictví výrobních prostředků a která zachovává své tradiční „zvláštnosti“, „svébytnosti“ (*kepribadian*), k nimž patří především víra v boha. O rok později zdůrazňuje v projevu známém jako RESOPIM (REvolusi-SOcialisme-PIMPinan Nasional, Revoluce—Socialismus—Národní vedení), že základním cílem „indonéského socialismu“ je vybudování společnosti osvobozené od „vykořisťování člověka člověkem“, vybudování „spravedlivé a zámožné“ společnosti; tohoto ideálu nemá být dosaženo diktaturou jedné třídy nad druhou, nýbrž cestou národní míru, prostřednictvím *gotong rojongu* — vzájemné spolupráce všech revolučních a demokratických, tj. protifeudálních a protiimperialistických tříd a vrstev indonéské společnosti.

Z uvedených projevů jsou patrný též některé základní omyly presidenta Sukarna, zvláště pokud jde o hodnocení mezinárodního poslání indonéské revoluce. Povyšuje ji nad všechny revoluce v moderních dějinách lidstva včetně Francouzské, Říjnové, čínské a označuje ji za předvoj „revoluce všeho lidstva na celé zeměkouli“ (str. 565). Projevy posledních let ilustrují i chyby v Sukarnově hodnocení poměru světových politických sil, hlavně pokud jde o vyvození kategorické-

ho závěru o „řeše konfrontace“ a o nutnost uplatnění totální konfrontace imperialismu (viz zvláště str. 559—598). Omyly této chybné strategie si měla pak Indonésie možnost ověřit hlavně v procesu konfrontace Malajsijské federace, jejíž zrod Sukarno uvítal vydáním hesla „zničení Malajsie“ jakožto loutkového státu britského neokolonialismu (str. 557—598).

MILOSLAV JANKOVEC

Genrich Aleksejevič Špažnikov, *Religija stran Afriki*, Akadēmija Nauk SSSR. Institut Afriki. Izdatelstvo Nauka, Moskva 1967, 210 str., 26 mapek, 2 tab., anglické a francouzské resumé.

Jestliže v Evropě je marxisticko-leninský vědecký socialismus neoddělitelně spjat s ateismem a kriticky zaměřen vůči náboženství, je v Africe v současnosti situace poněkud odlišná. Hlasatelé tzv. arabského socialismu v Egyptě a Alžírsku se snaží spojit islám a vědecký socialismus (v tamějších pojetí) v jeden celek. Podobně v Republice Mali jsou představitelé vládnoucího Súdánského svazu — RDA nuceni brát v úvahu skutečnost, že převážná většina obyvatelstva jsou muslimové, a proto maliská strana, uznávající zásady marxisticko-leninského vědeckého socialismu, se nemůže otevřeně přihlásit k ateismu a naopak kladně hodnotí relativně pokrokové stránky islámu.

Za této situace na africkém kontinentu, kdy obyvatelstvo je nábožensky ovlivňováno hlavně islámem, místním animismem a křesťanstvím, je velmi důležité a přímo politicky nezbytné znát náboženskou strukturu africké společnosti. Myslím, že nebude vulgarizováním, i když jde o časový rozdíl 400—500 let, tato analogie: v evropském středověku se rozpory v sociálně ekonomické základně odrážely v ideologické nadstavbě, v níž mělo praktický monopol náboženství. Podobně i v dnešní Africe 20. století se u převážné většiny obyvatelstva sociálně ekonomické rozpory odrážejí v náboženské ideologii, jež je falešným vědomím africké společnosti.

Doktorka historických věd B. I. Šarevskaja v úvodu knihy seznamuje čtenáře s charakteristikou afrických náboženství (místní tradiční africká náboženství, křesťanství v Africe a islám) a s jejich stručným historickým vývojem (str. 9—37).

Složením obyvatelstva Afriky podle náboženství se zabývá G. A. Špažnikov. Kniha uvádí i počet afrických stoupenců hinduistického a židovského náboženství.

Země jsou rozděleny do těchto skupin: SAR a Severní Afrika, Západní Afrika, Západní Rovníková Afrika, Východní Afrika, Jižní Afrika a ostrovy Indického oceánu. Přehledný charakter je zvýšen řadou velmi názorných mapek jednotlivých zemí.

V přílohové části knihy jsou jednak dvě celoafričské mapy, podávající celkový obraz rozmístění vlivu jednotlivých církví a sekt v africkém kontinentu, jednak souhrnná tabulka rozšíření náboženství v afrických zemích. Cennou přílohou je přehled územního rozšíření jednotlivých islámských a křesťanských náboženských organizací (řádů a sekt) v zemích Afriky.

Knih je doplněna bibliografií použité literatury, rejstříkem zeměpisných a etnických názvů, věcným rejstříkem, jakož i anglickým a francouzským resumé.

JOSEF POLÁČEK

Oginga Odinga, *Not Yet Uhuru*, Heinemann Educational Books Ltd, 323 str. První vydání v roce 1967. Předmluva od bývalého ghanského presidenta Kwame Nkrumaha z roku 1967.

Odingova kniha *Dosud to není nezávislost* je autobiografií a současně vylíčením poloviny století ve vývoji politické činnosti Keni od jejích začátků, vývoje boje keňského lidu za nezávislost. Autor sám říká o účelu, který sledoval jejím napsáním: „Napsal jsem tuto knihu, protože současná generace se musí poučit ze zkušeností boje za nezávislost, chce-li se zachránit.“ Proto také největší pozornost věnuje období tohoto boje, událostem a názorům lidí, kteří se o nezávislost Keni zasloužili. Faktory, které přispěly k dosažení nezávislosti, jsou totiž v současné době v Keni zkreslovány. Vědomě se například přehlíží význam bojovníků za svobodu tzv. hnutí Mau Mau.

Autor věnuje pozornost i africkým tradicím, vyprávěním starších kmene Luo, kteří byli jeho prvními učiteli. Líčí, jak kmen Luo, z kterého pochází, reagoval na příchod bělochů, na jejich daně, nucené práce a politiku proti tradičnímu systému vlastnictví půdy.

Oginga Odinga byl a je důležitou osobou v keňském politickém životě. Osobou, vedoucí ve svém životě neustálé spory. Ve škole (na školné si vydělával) proti misionářům, jako organizátor chlapeckých spolků, na universitě Makarere v Ugandě, i jako učitel. Měl spory o náboženství, a to ne pro obsah bible, ale proto, že potlačovalo africké tradice. Ty se snažil zachovávat i svým až demonstrativním oblékáním. Využíval všeho k boji proti kolo-

nialistům. S těmi měl spory největší a nejčastější.

V knize sleduje postupně ovládnání Keni bílými usadlíky od samých počátků. Vysvětluje jejich metody, jak využili každý projev místního separatismu a tribalismu, aby zabránili silnému národnímu hnutí. Popisuje události během výjimečného stavu v Keni, kterým byli především postiženi příslušníci kmene Kikuyu. Odhaluje taktiku usadlíků ve vnášení rozkolu do národních hnutí, zvláště podporou KADU (Kenya African Democratic Union) proti KANU (Kenya African Nation), jehož byl členem. Toto období názorových bojů uvnitř národně osvobozenického hnutí Keni charakterizuje slovy: „Náš národní boj zapomněl na boj proti kolonialistům a za úplnou nezávislost.“

Zajímavý je názorový vývoj autorův, jehož základem bylo a je přesvědčení, že Keňa musí být hospodářsky silná a nezávislá, chce-li dosáhnout úplné svobody. Tuto myšlenku uplatňoval za kolonialismu zakládáním — v rámci svého kmene — různých hospodářských organizací, jejichž cílem bylo naučit Afričany hospodařit a ekonomicky je posílit. Neúspěchy se poučil, že Keňa musí mít nejdříve politickou moc, a věnoval se politické činnosti.

Po nezávislosti, kterou Keňa získala 12. prosince 1963 a tím ukončila 68leté koloniální panství, se jeho hlavní myšlenka dostává na pořad dne. Pro ni se také rozchází se svými hlavními spolubojovníky za nezávislost. Především s prezidentem Kenyattou, o jehož osvobození se přičinil. Zastává stanovisko: Chceme-li dosáhnout skutečné hospodářské nezávislosti, musíme provádět politiku neangažovanosti. Keňa je stále částí západní sféry zájmů a investic. Musíme rozbít převládající západní vliv a rozvíjet vztahy i s Východem. Nebezpečím pro Keňu nebyl nikdy komunismus, ale kolonialismus a nyní neokolonialismus. Bojuje proti vnitřní politice KANU, která neplní sliby svého manifestu v otázce půdy, soukromého vlastnictví, školství, zdravotnictví, a naopak z vládních činitelů vytváří bohatou elitu.

Proto byl Odinga prakticky odstaven z politické činnosti v rámci jediné keňské strany KANU. Došlo k otevřeným názorovým bojům a k otevřeným útokům proti socialistickým zemím, ve kterých keňská vláda pokračuje dodnes. Bývalí tvůrci jednoty keňského lidu a jediné strany KANU vytvořili v roce 1966 stranu opoziční KPU (Kenya Peoples Union), jejímž předsedou se stal autor.

Vysvětlením politiky své strany, kterou její příslušníci chtějí bojovat za dosažení skutečné nezávislosti, Odinga knihu končí.

Není to jen příběh jeho vývoje od vesnického učitele po osobnost afrického i mezinárodního významu. Pro ty, kdo sledují vývoj Keni, její současnou politiku a vývoj názorů jejich současníků, je kniha dobrým zdrojem poznání příčin tohoto vývoje, i když je omezena autobiografickým zaměřením. Jistě je to kniha polemická, právě tak jako politika Keni. I zajímavá, jako Odingova osobnost.

Podrobněji o vývoji keňského národní osvobozenického, odborového a panafrického hnutí psal současný keňský ministr hospodářského plánování a rozvoje Tom Mboya v knize *Freedom and After* (vydaná v roce 1963). J. SOLDÁNOVÁ

Maurice Gastaud, *Naissance et évolution du Parti Démocratique de Guinée*. Les Cahiers du Centre d'Études et de Recherches Marxistes. No 55. Mouvements de Libération Nationale, Néocolonialisme, Développement. Études et Essais.V. Paris 1967, 27 str.

Autor ve své útlé, leč obsahově hutné knížce líčí z marxistického hlediska vývoj Guinejské demokratické strany (PDG) od jejího založení v roce 1947 až do listopadu 1964, kdy byla přijata opatření proti kapitalistickým žvlům v Guinejské republice.

Závažnou úlohu ve formování a uvědomování antikolonialistických pokrokových sil v bývalé Francouzské západní Africe (AOF) sehrálo Africké demokratické sdružení (RDA), založené v říjnu 1946 v súdánském Bamaku (nynější Republika Mali). Příznivé situace využily progresivní elementy ve Francouzské Guineji seskupené v odborovém hnutí pod vedením Sékou Tourého, tajemníka guinejské Všeobecné konfederace práce CGT, a vytvořily 14. května 1947 Guinejskou demokratickou stranu jako stranu masovou, hájící obyvatelstvo vykořisťované kolonialismem a opírající se o dělnické odbory a o pokrokové africké a francouzské intelektuály v Guineji.

Převážnou většinu obyvatelstva Guineje tvoří, jako vůbec v celé Černé Africe, rolnictvo. Proto PDG zaměřila svoji pozornost na tuto významnou část obyvatelstva. Straničtí aktivisté museli svádět tvrdý boj nejen s útlakem koloniální správy, ale rovněž s bojem proti starým přežitkům venkovského obyvatelstva, vyplývajícím z nevyvinuté ekonomické situace, z různých náboženských, etnických a jiných předpokladů.

Obzvláště těžkým obdobím činnosti PDG byla léta 1951—1954 po odklonu některých vůdců RDA od spolupráce s Francouzskou

komunistickou stranou ve francouzském Národním shromáždění. Pro koloniální úřady ve Guineji zůstávala PDG hlavním nepřitelem, ne-li dokonce „agentem mezinárodního komunismu“.

Gastaud líčí boj strany proti kolaborantskému systému náčelníků v koloniální správě a též příčiny úspěchů PDG. Konstatuje, že politický krach náčelnického systému ještě před aplikací francouzského rámcového zákona (loi-cadre) z roku 1956 je jednou z nejvýznamnějších událostí poválečných dějin Guineje, protože umožnil Guineji dosáhnout nezávislosti jako první z francouzských kolonií v Černé Africe (str. 10).

Postoji PDG k rámcovému zákonu Gastona Defferra nechyběla pružná dialektika. Ve snaze neodtrhnout se od ostatních afrických poslanců Guinejská demokratická strana, zpočátku bojující proti tzv. loi-cadre, nakonec pro zákon hlasovala. Viděla v něm pouhou etapu, kterou je nutno využít jednak ke stvrzení převahy PDG v Guineji, jednak k zabránění „balkanizaci“ teritorií AOF a k vytvoření federální vlády.

Teritoriální vládní rada Guineje v čele se Sékou Tourém pak řadou opatření vytvořila příznivou situaci k vítězství PDG v zářijovém referendu 1958 a k vyhlášení nezávislosti 2. října 1958. Prakticky zrušený systém náčelnický byl zrušen též úředně. Přes manévry koloniální správy byly ozdraveny finance země. Daně obyvatelstva byly sníženy a naopak daně velkých koloniálních společností vzrostly. Byly otevřeny stovky škol a dispensářů a v Guineji bylo postaveno první lyceum. Cílem PDG bylo potlačení vykořisťování člověka člověkem, dále likvidace sociální nerovnosti a konečně uskutečnění společnosti pokrokové, spravedlivé a demokratické (s. 17). Autor nezastírá určité rozpory, které se po dosažení nezávislosti objevily mezi odbory a stranou.

Po zářijovém referendu 1958 se Guinejská republika stala jako samostatný stát subjektem mezinárodní politiky. Její postoj byl do značné míry usměrňován tvrdým stanoviskem gaullistické Francie. Z gaullistického ostrakismu vycházel na jedné straně postoj Guinejské republiky k socialistickým zemím a na druhé straně k USA a západnímu Německu.

Závěr Gastaudovy práce tvoří kapitola „PDG — jednotná strana“. Autor konstatuje, že vedle rolnictva a námezdné pracujících existují v Guineji rovněž určité kapitalistické elementy, ztěžující guinejskou nekapitalistickou cestu vývoje, jež je v současné etapě cílem PDG.

JOSEF POLÁČEK